

позицией Фитцджеральда. Подобно Фитцджеральду - гражданину самой передовой страны капитализма, и писателю, отразившему неумолимое уничтожение капитализмом человеческой индивидуальности и духовности, азербайджанский писатель отказывается от идеи романтического спасения надежд и иллюзий, и с большой реалистичностью отражает жесткие жизненные реалии Азербайджана, также вернувшегося к капиталистическому образу жизни. В соответствии с этим, лиризм, так явно проступавший в ранних повестях и рассказах Айлисли, в последних произведениях писателя уступает место жесткому, публицистическому накалу.

Таким образом, обобщая сходные и отличительные черты в творчестве Фрэнсиса Скотта Фитцджеральда и Акрама Айлисли, можно с уверенностью утверждать, что аналогии, существующие в творчестве двух писателей порождены характером времени, в котором они творили и особенностями человеческой психологии. В то же время налицо существенные различия в постановке проблемы, решении и наконец, в жизненной позиции каждого из писателей. Подобно Фитцджеральду, оказавшему серьезное влияние на американскую литературу XX века, Айлисли, несомненно, является одним

из видных азербайджанских прозаиков, сказавших веское слово в национальной прозе второй половины XX века. Азербайджанская проза в 60-х годах прошлого столетия создала произведения, идущие в ногу с мировым литературным развитием. В период глобализации и интеграции культур это является серьезным фактором, определяющим значимость современного азербайджанского литературного сознания.

1. Əylisli, Ə (1965). Seçilmiş əsərlər. 2 cildə. Bakı: Azərneşr

2. Əliyeva, N (2003). 60-80-cı illərdə Azərbaycan nəsrində qəhrəman və üslub axtarırları. Bakı: 236 s

3. Quliyev, H (1989). "Axtarırların müxtəlifliyi". Azərbaycan jurnalı (8): s. 52-58

4. Fitzgerald, F.S . The Great Gatsby- Penguin Popular Classics, 1994, 188p

Мақалада автор Ф.С. Фитцджеральд және Акрам Айлисли шығармашылығындағы руханият мәселелеріне тоқталған.

Article is devoted to the problem of spirituality, moral searches in creativity of F.S.Fitzgerald and Akram Aylisli. The author of article investigates characters of heroes, reveals the lines defining characteristic features of F.S.Fitzgerald's and Akram Aylisli's creativity. Common features and distinctions in creativity of both authors come to light.

А.Ж. Назарова

ТҮРКІ ТІЛДЕРІНДЕГІ СІЛТЕУ ЕСІМДІКТЕРІНІҢ ҚАЛЫПТАСУ ТАРИХЫ

Н.К. Дмитриев түркі тілдеріндегі сілтеу есімдіктерін екі түрлі мағыналық топқа жіктейді. Оның айтуынша, сілтеу есімдіктері алыстық пен жақындықты білдіруде көлемдік және мезгілдік мәнде екі топқа: *бұл* және *ол* болып жіктеліп отырады. Әрине, қазіргі түркі тілдерінің фактілері мынаны дәлелдейді: ең алдымен, заттың көлемдік орналасуына қатысты болып келетін мағына – сілтеу есімдіктерінің алғашқы, байырғы қолданысы да, соның негізінде, сол мағыналық қолданыстың дамуына барып, мезгілдік мән, заттың мезгілдік мерзімде орналасуы шықса керек [5, 310-332]. Дмитриевтің бұл пікірін қазақ тілінің мынадай фактілерімен түсіндіруге болар еді: *бұл* – қасында, жанында тұрған, орналасқан зат, көрініп тұрған зат; *ол* – алыста көрінбейтін, бірақ бар екендігі анық зат. Осы екі түрлі сөз арқылы берілетін, екі түрлі мағыналық топ одан әрі дамығанда мына тәріздес болса керек: *бұл, мынау, осы, осынау* және *ол, сол, сонау, анау, ана* (жақта). Мағыналық қолданысы жа-

ғынан осы екі топтың әрқайсысы өз ішінде бір-бірімен орайласып жататыны рас. *Бұл кісі, мына бала, осы адам, осынау төбе* тәрізді қолданыста *мына, бұл, осы, осынау* есімдіктері бір-бірімен жақын, жақын орналасқан адамды (затты) білдіретіні тәрізді, *бұл уақыт, мына кез, осы уақыт* тәрізді тіркестер құрамында да олар бір-бірінен алшақ кетпейтін уақыт кезеңдерін білдіреді. Мұның бәрі сілтеу есімдіктерінің екі қолданысы да орайлас, бірі екіншісінен туып жататын салдар деп қарауға мүмкіндік білдіреді. Сонымен, сілтеу есімдіктерінің мағыналық екі тобы о баста екі сөздің негізінде пайда болған. Ол сөздер: *бұл* және *ол*. Н.К. Дмитриевтің теориясын еске алсақ, бұл сөздер о баста заттардың көлемдік орналасуына (топографиялық белгілерді білдіруге) байланысты қалыптасқан. Ал сілтеу есімдіктерінің басқалары *бұл* және *ол* сөздерімен орайластығын, көлем мәнінде де, мезгіл мәнінде де бір-біріне мағынастылығын ескерсек, оларды сол екі сөздің (*бұл* және *ол*) әртүрлі фонетикалық

және грамматикалық өзгеріске түскен тұлғалары деп ойлауға болады. Морфологиялық жағынан тұлғалас деуге олардың сыртқы пішіндерінің ұқсастығы да дәлел бола алады. Мына сөздерді өзара салыстырып көрейік: *бұл, мына* және *ол, ана*; бұлардан түркі тілдерінде кездесетін кейбір дыбыс сәйкестіктерін көруге болады: *б-м, ұ-ы, о-ы*. Әрине, бүгінгі тіліміздің фактілері негізінде сілтеу есімдіктерінің бойынан кездесетін тұлғалық ерекшеліктердің барлығын бірдей түсіндіруге мүмкіндік бола бермейді. Олардың өзара ұялас тұлғаластығын біршама болса да толық түсіну үшін басқа түркі тілдерінің материалдарымен және тарихи фактілерімен салыстыра қарастыру керек болады.

Бұл есімдігінің арғы түрі қандай болған, яғни, соның құрамындағы *л* о баста түбірдің құрамында болған ба, әлде кейін пайда болған қосымша ма дейтін мәселе түркологтарды көптен ойландырып келеді. Оған себеп болатын осы сөздің сөз тіркестері құрамында соңғы – *л-сіз* айтылуы. Қазіргі қазақ тілінде *бұ жақ, бұ кез, бұ кісі* деп, –*л-сіз* айтылу норма екені белгілі. Ал қазіргі түркі тілдерінде осы сөздің айтылу формасы мынадай: қырғыз – *бұл*, башқұрт – *был*, өзбек, түркімен, ұйғыр, құмық, ноғай, татар, түрік, якут, азербайжан, алтай тілдерінде – *бу*, тува тілінде – *бо*, хакас тілінде – *ну*, шор – *но*. Бұған қарағанда түркі тілдерінің басым көпшілігінде соңғы –*л-сіз* айтылады, яғни, қазақ тіліндегі осындай құбылыс әсте оқшау емес, жалпы түркілік негізде пайда болған. Көне ескерткіштер тілінде де *бу* түрінде кездеседі. Бұл факт о баста байырғы түбір құрамында –*л* – элементі болмаған деген пікірді бекіте түседі. Бұл сөзі нақ осы күйінде екі түбірдің бірігуі нәтижесінде болса керек. Көне жазбалар тілінде *бу* және *ол* есімдіктерінің қабаттасып, бір қызметте қолданылуы ұшырасады. «Құдатқу білікте» мынадай сөйлем бар: «*тілеч барса булдум, бу ол бір сөзум, бу йаңлы кішіке мунадур өзум*». Бұл сөйлемдегі *бу ол* тіркесі қазіргі тіліміздегі *бұл* есімдігінің мағынасында қолданылғаны күмән туғызбайды.

Бұл есімдігімен түбірлес сөздер – *мына, мынау*. «Құдатқу білікте» *бу* есімдігінің *муну* түрі де кездеседі. Қазіргі түркі тілдерінде осы есімдіктердің дыбысталуы мынадай: башқыр – *бынау*, қарақалпақ – *мынау* және т.б. Түркі тілдерінің біразында мұндай есімдік жоқ, оның мәнінде басқа сөздер қолданылады. Қазіргі қазақ тілінде *мұнау, мұндай, бұндай* тәрізді есімдік немесе есімдік негізді басқа сөздер де бар. Сонда *мынау, мына, мұнау* есімдіктерін осылардан туындаған мынадай, *мұндай, бұндай, бұнда, мұнда* сөздерімен салыстырып қарасақ,

бұлардың барлығына ортақ түбір – *мын, мұн, бұн*. Алайда дыбыстық ерекшеліктеріне қарай бұлардың әрқайсысы дербес түбір емес, бір ғана түбірдің фонетикалық варианттары. Бұл жерде түркі тілдеріне ортақ, сол сияқты, қазіргі қазақ тілі құрамында да ұшырасатын мынадай дербес сәйкестіктері бар: *м-б, ы, ұ*. Мұндай ерекшеліктер бір ғана тілдің құрамында кездессе, сол тілдің о бастағы этникалық құрамының куәсі деп қарау орынды. Бір-біріне ұқсас тілдерде сөйлеген тайпалардың қайсысында да өзіндік дыбыстық ерекшеліктер болған жоғарыда сөз болған фонетикалық варианттар соның ізі. Әйткенмен, *мын, мұн, бұн* түбірлерінің құрамындағы –*н* түбірдің элементі емес, *бұл* есімдігінің құрамындағы –*л-дің* варианты. Егер солай деп қарасақ, түбірдің өзгеру жолын былай көрсетуге болар еді: *бу/бұ-му/мұ/мы*. Біздің байқауымызша, *мына, мынау* есімдіктері және *мұндай, бұндай* есімдік туынды есімдер *бұл* есімдігі қалыптасқаннан кейін барып пайда болған. Сондай екендігін көрсетіліп отырған сөздердің барлығына ортақ түбір – *мын (мұн)* екендігі де дәлелдейді.

Мына, мынау есімдіктерінің алғашқы, арғы түбірі *мын* деп қарасақ, соңғы –*а, -ау* қосымшаларының арғы төркінін тап басып дәл айту өте қиын. Бұл жағдайда, зерттеушілердің әрқайсысы әр түрлі пікірде. –*а* элементін Рамстедт, мысалы *ол* сілтеу есімдігінің айтылу практикасында танымастай болып өзгерген варианты деп қарайды. Егер осы пікірді мақұлдасақ, *мына* сөзі *мын (бұл)* негізі мен *ол* сөзінің бірігуінен пайда болды деп қарау керек болады. Бірсыпыра зерттеушілер мұны барыс септік қосымшасы деп есептейді. Алайда осы сөзде бағытты білдіру мәнінен гөрі сілтеу, нұсқау мәні басым жатыр. А. Ибатов басқа түркі тілдерінің материалдарына және Рамстедт келтіретін алтай тілдері фактілеріне сүйене отырып, –*е, -а* ескі қолданыстан қалған сілтеу есімдігі болу керек дейтін болжам айтады. Бұл пікір бойынша, *мына, міне, міні* сөздері екі түрлі сілтеу есімдігінен қалыптасқан болып шығады. Егер түркі тілдерінде де бір кездері сондай сілтеу есімдігі болған болса, бір мағынадағы екі сөздің бірігуі нендей құбылысқа байланысты болды екендеген ой туады. *Мынау* сөзінің құрамындағы –*у* элементі жөніндегі біршама сенімді болжамды В.М. Насилов айтады. Ол ұйғыр, т.б. түркі тілдерінің фактілері –*у, -ву* сілтеу есімдіктерінің қысқарған варианты екендігін дәлелдейді. Ал *ву* есімдігі ұйғыр тілінде *манаву* есімдігінің құрамында сақталса керек.

Ол жіктеу сілтеу есімдігімен түбірлес *ана, анау* сөздерінің құрамындағы –*а, -у* элемент-

тері жайында да осы айтылғандарды қайталау керек. Қосымша айта кететін жайт: ескі жазбалар тілінде сирек те болса *ан* есімдігі кездеседі. Осы *ан* мен *анау*, *ана* есімдіктері төркіндес. Ал *ан* о баста шығыу тегі жағынан ол есімдігінің фонетикалық варианты: *о/а*. Соңғы *-н*-ді *ол* құрамындағы *-л*-дің өзгерісі деп қарау керек пе, әлде, өз алдына дербес тұлға деп қарау керек пе – ол жағы айқын емес. Алайда ескерткіштер тілінде кездесетін *ан* (атау тұлға) есімдігінің құрамындағы *-н* ол құрамындағы *-л*-дің фонетикалық варианты болмаса керек. Қайта *ан* құрамындағы *-н*-мен тектес болуы мүмкін. Алтай тілін зерттеушілер кейбір тілдерде қолданылатын *ын*, *ін* есімдіктері де осы ұялас сөздер деп есептейді. Сонда *ол* сілтеу есімдігінің алғашқы түбірінің мынадай варианттары болған деуге болады: *а//о//ы//і*. *ы, і* дыбыстарынан басталатын варианттардың ізі ескі жазбалар тілінде кездеседі: *інче*, (*інча*) (*солай, сондай*), *ынчып* (*ын-чып, сон-дай, солай*), *ынару* (*ы-нару, немесе ын-ару, оған, соған, -гару* барыс септік). Бұлардың сол тілдегі қолданысын еске алсақ, *ол* есімдігімен ұялас екендігіне күмән тумайды, *а* дыбысымен келетін варианттың да ескі жазбалар тілінде ізі бар: *анча* (*ан-ча*), *анчада* (*ан-ча-да сонда, сол кезде*), *анчақынча* (*ан-чақ-ын-ча – сол шақта, сол кезде*), *аңтағ* (*ан-тағ – андай, сондай*). Бұл сөздердің қазіргі қазақ тіліндегі *аниша* (*аниша-мұнша*), *андай* (*ғ-й*) сөздерімен тұлғалас екені ешбір дау туғызбайды. Сөйтіп бұл фактрге қарағанда, қазақ тіліндегі *ана*, *анау* сөздері құрамындағы *а* мен *ол* дегендегі *о* бір түбірдің екі варианты болып шығады.

Осы *ан* түбірі *әне*, *әнекей* сөздерінің құрамында да кездеседі, *ән* түбірі осы тұлғасында жалпы алтайлық *ін* (*ын*) есімдігімен тікелей байланысты, *і-ә* ауысуы тарихи тұрғыдан жеке фактілер ыңғайында ұшырасып отыратын құбылыс. *Ән* түбірі осы көрсетілген екі сөз құрамында ғана ұшырауы да оның ескі қалдық екенін көрсетеді.

Осы, *осынау* есімдіктері де *ош* және *о* есімдігінің тіркесінің қалыптасқан. Қырғыз тілінде бұл есімдік *ушул*, *ушу* түрінде айтылса, башқыр тілінде *ошо* түрінде айтылады. Тағы да бұл ретте қырғыз тілінде *ушул* тұлғасын ең ескісі деп негізге алуға болады. Қырғыз тіліндегі тұлға *уш+ул* – құрама бөліктеріне ажырайтыны анық. Радлов қазақ тіліндегі *осы* сөзін *ош+бу* деп этимологиялаған. Біздің байқауымызша, Радлов сол дәуірдегі кітаби тіл құрамында көп қолданыс тапқан *үшбу* сөзімен байланыстырған тәрізді. Анығында қырғыз тіліндегі *ошбу* сөзіне берілген этимология қазақ тіліндегі *осы* сөзіне келер еді. Қырғыз тіліндегі *ошу* сөзін

былай деп талдайды: *ош-у*. Егер қазақ тіліндегі осы сөзін, Радлов айтқандай, *ош-бу* деп қарағанда, ортаңғы *-б* - дыбысының түсіп қалуын ешбір заңдылыққа сыйғызуға болмас еді. *Ош* сөзі мен *о* сілтеу есімдігінің тіркесінен құралғандығын қырғыз тіліндегі *ушул* сөзі де дәлелдейді. Сөз соңындағы (есімдіктер құрамында) *-л*-дің факультативті элемент екені қашанда белгілі. Сонда қазақ тіліндегі осы есімдігінің қалыптасу жолын былай деп қарауға дәлел бар: *ош-ол//ос-ол//ош-о//ос-о- ос-ы*. Сөз соңында еріндік дауыстының езулікке айналуы тарихи тұрғыдан қазақ тіліне әсте жат құбылыс емес.

Сілтеу есімдіктерінің құрамдық бөліктерін талдай көрсетсек мынадай болып келмек.

Бұл есімдігі байырғы сілтеу мәнді *бі/бі* тұлғасы мен *ул* сілтеу есімдіктерінен құралады [1, 8-48]. *Бұл* сөзінің мұнда құрамдық ізін ескі ескерткіштерде кездесіп отыратын *бул ол* сияқты қолдану дағдысынан өте айқын көруге болады. Мысалы: *телагим бу ол*, дегендегі *бу ол* сөздері – қазіргі айтылу дағдысында *бұл* түрінде жұмсалады.

Бұл сілтеу есімдігі өзге туыстас түркі тілдерінде, айталық, қарақалпақ, қырғыз, құмық тілдерінде *бул*, башқыр тілінде *был*, түркімен, гагауз, азербайжан, түрік және қарайым, құмық, қарачай, татар, ноғай, өзбек, ұйғыр, алтай тілдерінде *бу*, тува тілдерінде *бо*, хакасс тілдерінде *пу*, шор тілінде *по* болып қолданылады.

Міне сілтеу есімдігі *мі* және *ні* тұлғаларынан құралған. Сонда *мі* жоғарыда көрсетілген *бұл* сөзіндегі *бул* түпкі түбір тұлғамен тектес болады да – *н* дыбысы *-л* дыбысымен тектеседі. Ал, сөздің соңындағы *е* (*і*), *ол* сілтеу есімдігінен *о* (*і*) түпкі түбір тұлғасымен тектес.

Мына есімдігі *міне* сөзі сияқты *мын* және – *а* (*-е//і*) сілтеу есімдіктерінен құралған. *Мына* түркі туыстас тілдерде, айталық, қарайым, құмық, алтай тілдерінде *муна*, татар диалектінде *мона*, башқыр тілінде *бына*, ноғай, қарақалпақ, шор, қырғыз тілдерінде *мына*, өзбек ұйғыр тілдерінде *мана* болып келеді.

Мынау есімдігі *мына* (*мын-а*) және *у* (*бу*) сілтеу есімдіктерінен құралған. *Мынау* сөзі татар диалектінде *монау*, башқыр тілінде *бынау*, ноғай, қарақалпақ тілдерінде *мынав//манав*, ұйғыр тілінде *манаву*, қырғыз тілінің шатқал говорында *буногу//муногу* болып, қырғыз тілінде *мабу* (*мана-бу*), ұйғыр тілінде *маву* (*ма-на-ву*) болып қысқарған түрде де кездеседі. *Әне* есімдігі *ән* (*ол/ул//ал*) алғашқы түбір мен сілтеу мәнді *-е* (*о/у*) тұлғаларынан құралған. Бұл құрамдар жөнінде *міне* сілтеу есімдігінің тұсында толық айтылады, *әне* сөзі татар, ұйғыр, хакасс тілдерінде *әнә*, қарақалпақ тілінде *ане//ана* болып келеді.

Анау есімдігі *ана* түбірі мен *бу* сілтеу есімдігінен құралған. *Анау* сөзі татар диалектісінде, башқұрт тілінде *анау*, ноғай, қарақалпақ, өзбек тілдерінде *анав*, ұйғыр тілдерінде *анаву//анову* түрінде айтылады.

Осы есімдігі *ос (ош-уш)* түпкі түбір *мен-ы (у-бу)* тұлғасынан құралған. *Осы* есімдігі қарайм тілінде *ушпу//успу*, өзбек, ұйғыр тілдерінде *ушбу*, татар диалектісінде *ушы*, башқыр тілінде *ошо*, қарақалпақ тілінде *осу//осы//усу//сы* және өзбек, құмық, түркімен тілдерінде *шо* болып келеді. *Осы* сөзінің құрамы жайлы Радлов үш рет түсінік береді. Олардың бірінде қырғыз, шағатай тілдеріндегі *ошу* сөзін *ош-у* болып құралудан пайда болған сөз десе, бірінде қазақ тіліндегі *осы* сөзін *ош-бу*, ал тағы бірінде бұл сөздердің татар тілінде *шүшы* сөзімен қатар қойып сөз етеді. Бұл пікірлердің ішінде қазақ тілі үшін *осу* сөзі *ош-бу* тұлғаларынан құралады деген пікірі орынды келетін сияқты. Себебі, бұл пікірдің орындылығы, ең алдымен *осы* есімдігінің бойындағы «жақындық» арақатынасты білдіруші мағынада білінсе, екіншіден, қазіргі кезде қолданылуда кездесіп отыратын түрік, өзбек, ұйғыр тілдеріндегі *ушбу*, қарайм тіліндегі *ушпу//успу* сілтеу есімдіктерінің құрамынан да өте айқын көрінеді.

Сол есімдігі *с- (уш//ош)* және *ол* сілтеу есімдіктерінен құралған. Сол сөзі түрікмен, ноғай тілдерінде *шол*, татар, башқыр тілдерінде *шул*, құмық, қарақалпақ тілдерінде *шол//шул*, қарайм тілінде *осол*, қырғыз тілінде *усу//усул//осо//осол*, ұйғыр, түрік тілдерінде *шу* түрінде келеді. *Сол* сөзінің құрамы жөнінде айтылған Н.К. Дмитриевтің башқыр тіліндегі *шул* сөзі *шу-ул* болып бөлшектенеді деуі және оны

қостаушы Ф.Д. Ашкиннің *шул//шол//сол* есімдіктері *ош//уш//шу* және *ул//ол//ал* сілтеу есімдіктерімен құралады деген пікірлері өте орынды айтылған деп ойлаймыз. Бұл пікірлердің дұрыстығы, ең алдымен *сол* сілтеу есімдігінің, алыстық, аралық қатынасты білдіру мағынасында білінсе, екіншіден, қырғыз тілінде қазіргі күнде де қолданылатын *усул*, *осол* сөздерінен де айқын көрінеді. Сол сияқты, *сол* есімдігінің бұл құрамдық ізі ескі ескерткіштер мен жазбаларда да жиі кездесіп отырады.

Осынау есімдігі *осы (ош-бу)* және *анау (ана-бу)* есімдіктерінен құралған. *Осынау* тек қазақ тілінде қолданылады да, өзге түркі туыстас тілдерде кездеспейді.

Сонау есімдігі *со (уш//ош-ол)* және *анау (ан-а-бу)* тұлғаларынан құралады. *Сонау* сілтеу есімдігі де – тек қазақ тілінде кездесетін сөз.

1. Ибатов А. Қазақ тіліндегі есімдіктер тарихынан. – Алматы. Ғылым, 1966.
2. Томанов М. Қазақ тілінің тарихи грамматикасы. – Алматы. Мектеп, 1988.
3. Томанов М. Тіл тарихы туралы зерттеулер. – Алматы. Ғылым, 2002.
4. Баскаков Н.А. Алтайская семья языков и ее изучение. – Москва. Наука, 1981.
5. Дмитриев Н.К. Строй тюркских языков. – Москва. Изд. вост. Лит., 1962.
6. Айдаров Ғ. Орхон ескерткіштерінің тексі. – Алматы. Ғылым, 1990.
7. Сравнительно-историческая грамматика тюркских языков. – Москва. Наука, 1988.

To determine to compare the word consistence and the history of pronouns of Turkish group language.

Л. Нурсентова

ЕКІНШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК СОҒЫСТАН КЕЙІНГІ ЖАПОН ОТБАСЫ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ӨЗГЕРІСТЕР

Отбасы қайталанбас саяси – әлеуметтік институт, жеке адам мен мемлекет арасындағы дәнекер, ұрпақтан ұрпаққа негізгі құндылықтарды жеткізуші болып табылады. Сонымен қатар кез келген қоғамдық ұйым сияқты, заман қыспағына өзінше төтеп беріп, ұлттық қоғамдық мүдделерге сай қызмет ете және оларды объективті қажеттілік ретінде қалыптастыра отырып, қоғаммен бірге дамиды.

Отбасында ұлттық, қоғамдық өмірдің негізгі жетістіктері, қиыншылықтары мен қайшылықтары өз көрінісін табады. Солай бола тұра, отбасының халық, қоғам өміріне ықпалы зор, ол адамды үздіксіз дамытуында және адамзатты

жалғастырушы ретінде шешуші рөл атқарады, оған бала және жасөспірім тәрбиесіндегі, жеке тұлғаның физиологиялық әрі рухани дамуындағы үлкен міндеттеме жүктеледі.

Отбасы тарихи, ұлттық даму процесінде әлеуметтік-экономикалық өзгерістерге дағдылану барысында елеулі өзгерістерге ұшырайды.

Отбасы материалдық өндірістің ерекше түрі ретінде әрбір ұлт пен бүкіл қоғам дамуының негізгі факторларының бірі болып есептеледі.

К.Маркс өзінің еңбегінде «отбасы – бұл өндіріс түрі және оның жалпы заңына бағынады» деп ашып көрсеткен [1, 117].